

Za kršćanski društveni poredak

A. VELIKE SOCIJALNE TEZE LAVA XIII
(1878—1903)

Vidjeli smo* da su dvije strane velikog problema o mogućem skladu među Crkvom i novim vremenima, bile proučavane čitavo pola vijeka od raznih pristaša.

Bila je produbljena nauka, zahtjevi običaja i zahtjevi modernih ustava.

Poslije analize došlo je doba sinteze kršćanskog društvenog poretka preuređenog za sadašnja vremena, a Lav XIII je bio onaj, koga je providnost odredila da je provede. Tu sintezu će Lav XIII. u cijelosti da ostvari: obitelj, organizirano društvo, Državu, radništvo, politiku, sve će da pregleda i da stavi na mjesto, da ni u čem ne popusti od prave nauke i da ne povrijedi ničije osjetljivosti.

Pristajući na jedan viši program, kojeg oni nisu predvidjeli, Dupanloup i Mgr. Pie se složiše a Montalembert i Veuillot se poljubiše poljupcem mira.

Djelo Lava XIII. može da se proučava obzirom na obitelj na društvo i ekonomiju. Pozabavit ćemo se njegovom naukom, na pojedinim područjima: obitelji, civilnom društvu, zanimanjima.

I. OBITELJ

Prva velika konstruktivna enciklika Lava XIII. je enciklika *Arcanum* o kršćanskoj ženidbi (10. veljače 1880). Odmah je papa vidio ogromnu važnost obitelji, »koje je temelj i početak: ženidba«. Ženidba je prije svega jedna vjerska institucija: »Ima u ženidbi nešto posvećenog i vjerskog, što nije nadodano već prirodno, što joj ne dolazi od ljudi već od prirode same.«

Ali ova vjerska institucija nije bila dovoljna Kristu Otkupitelju. On je htio da poveća njenu slavu i njenu čast; On ju je podigao na čast sakramenta, koji proizvodi milost.

Od tada se brak ističe u Crkvi kao vjerska ustanova i kao sakrament.

Crkva je uostalom potpuno ispunila svoju zadaću, ona je bila nad jedinstvom braka, njegovom nerazješivošću, njegovoj

* Poredi članak »Suvremeno papinstvo i socijalni život« u Životu br. 1. o. g. str. 49—56.

svetosti; ona je isposlovala za robove pravo ženidbe, ona je uzdigla ugled žene, koja je drugarica čovjeka, a ne njegova sluškinja; ona je postavila razborite granice vlasti muža, ona se je napokon borila proti rastave, ne bojeći se da se uhvati u koštac s kraljevima i s mogućnicima kada bi prekršili nerazrješivost ženidbe.

Crkva znade da je brak u vezi sa zemaljskim dobrima i interesima, dobrima i interesima, za koje se brine država. Ali civilni obred ondje gdje postoji, uređuje samo ove zemaljske interese, a ne stvara nikakovu vezu pravog kršćanskog braka. Crkva dopušta u nekim slučajevima rastavljanje tijela t. j. rastavu od stola i postelje, ali nerazrješivost ostaje dalje.

Tako su učvršćeni principi, i omeđene vlasti, koje se tiču tog ugaonog kamena društva — obitelji.

II. DRUŠTVO

Isto kao što i obitelj bilo je i civilno društvo bolesno. Izvjesni su se nazori morali i ovdje urediti. Lav se XIII. jednako hrabro dao i na to.

Individualizam, ljudski postanak vlasti, njena neutralnost, obožavanje Države, to su velike mane modernog društva. Ovim se je manama modernog društva suprostavio Lav XIII. sa trim enciklikama.

1881. *Diuturnum*, o postanku civilne vlasti.

1884. *Immortale*, o kršćanskom sastavu države.

1888. *Libertas*, o slobodi i o slobodama.

POSTANAK CIVILNE VLASTI

Ljudi ne sačinjavaju jednu divlju i samotnu rasu; već prije svakog zaključka njihove lične volje, njihovo je naravno stanje da žive u društvu.« Ovo proti individualizmu J. J. Rousseau-a.

»Društvo ne može opstajati, niti se može zamisliti, ako se ne nađe netko, koji ublažuje i koji drži ravnovjesje među pojedinačnim voljama, i dovodi u jedinstvo ove različite tendencije.«

To proti anarhiji i za potrebno poštovanje vlasti.

Ali odakle vlast? pita naš tašti i oholi vijek. Neće li ga upravo ovdje Lav XIII povrijediti?

Papin je odgovor krasan i siguran.

»Nema čovjeka, koji bi imao u sebi i po sebi sve, što treba, da bi vezom savjesti, vezao slobodnu volju sebi sličnih.«

Jest, čovjek je tako velik, da mu se ni jedan čovjek ne može nametnuti za učitelja, i da nitko ne može da zapovijeda njegovoj savjesti. Biti poslušan čovjeku, samo kao čovjeku — to je poniziti se. Moć i pravo da se zapovijeda čovjeku mora doći ožgor, mora doći od Boga. Vođe, ocevi, svećenici moraju s visoka primiti pravo za provođenje svoje vlasti.

To je suština te nauke bez ikakvog dodavanja ili oduzimanja. Evo njezine primjene na sadašnja vremena.

»Važno je, da se ovdje naglasi, da u slučaju, kad se radi o označivanju onih, koji imaju da upravljaju javnom stvari, katolička nauka neće postaviti nikakve zapreke, već će to prepustiti izboru i ukusu većine. Ovaj izbor, uistinu, označuje osobu vladara, a ne tiče se prava suverenosti, jer u tom slučaju ne ustanovljuje on vlast, nego samo odlučuje, po kome će ona biti predstavljena.«

Kako su se te sigurne, mirne riječi, dojmile živčano iscrpljenog vijeka možemo lako pogoditi.

Pravi lik katolicizma počeo je opet da svijetli pred njegovim očima!

KRŠĆANSKI SASTAV DRŽAVA:

ODNOSI MEĐU CRKVOM I DRŽAVAMA

Pitanje se ovdje proširuje i papa nastavlja o samoj organizaciji države i društva. I ovdje on najprije izlaže nauku, zatim primjenu na sadašnje vrijeme, upozorava na ono što je nepromjenljivo i vječno, i što se daje mijenjati i zamjenjivati.

A. TEORIJA O KRŠĆANSKOJ DRŽAVI

Sam Krist je označio nepromjenljivu razliku dvaju društava i njihovu zasebnu ulogu: »Bog je razdjelio vladanje ljudskim rodom među dvije vlasti: crkvenu i civilnu; prva je podređena božanskim stvarima, druga ljudskim.« I jedna i druga je suverena na svom području.

»Ima dakle jedan propisani krug, u kojemu svaka vrši svoje djelovanje jure proprio — vlastitim, naročitim pravom.«

Nepromjenljivo je još i to, što se one moraju slagati, jer se njihova vlast primjenjuje na iste podanike.

Potrebno je dakle da bude među dvjema vlastima, jedan dobro uređeni sistem odnošaja, sličan onome, u čovjeku, koji čini vezu duše i tijela. Tako sve, što je u ljudskim stvarima posvećeno, sve što se odnosi na spas duše i štovanje Boga, bilo po naravi ili po odnosu k svome cilju, sve to spada pod vlast Crkve. Što se tiče stvari, koje spadaju u civilan i politički red, pravedno je da budu pod civilnom vlasti.«

Civilno društvo, stvoreno od prirode, to jest od Boga, ima prama njemu neke dužnosti:

»Ako narav i razum nameću svakome da poštuje Boga svetim i posvećenim kultom, one podvrgavaju tom istom zakonu i civilno društvo...«

Što se tiče odlučivanja, koja je vjera prava, to nije teško:

»Mnogobrojni i vrlo jasni dokazi... dokazuju da je prava vjera ona, koju je Isus Krist ustanovio, i koju je dao svojoj Crkvi da je čuva i širi.«

Kao što je bio rekao već kardinal Deschamps: »Razum, ako hoće da bude vjeran samom sebi ne može da bude bez objave, volja ne može da bude bez milosti; civilno društvo bez vjerskog društva. Slobodarstvo u tom pogledu vuče za sobom štetne posljedice.«

»Socijalna organizacija bila je takva, da je za dugo vremena pružala i sretnu ulogu i prijateljsku izmjenu usluga.«

B. POGANSKI ETATIZAM

»Ta opasna želja za novotarijama, koja se rodila u XVI. vijeku, pošto je poremetila kršćansku vjeru, prošla je naravnim nizbrdicom k filozofiji, a od filozofije k civilnom društvu. To je uzrok počecima modernih načela razuzdane slobode, o kojoj se sanjalo i koju se proglašavalo kroz velike izmjene posljednjeg stoljeća, kao načela i temelj novog, do sada nepoznatog prava, koje je više puta u neskladu ne samo sa kršćanskim već i sa naravnim pravom.«

Ovdje Lav XIII. nabraja i osuđuje ova kriva načela, isto onako, kao što su to učinili Grgur XVI. i Pije IX. Ovaj je kaže Lav XIII., od toga dao napraviti zbirku, da bi u tom moru zabluda, katolici imali sigurno vodstvo.

KAKO DAKLE TREBA DA SE VLADA ?

»U teoriji, potrebno je da se neslomivim pristajanjem držimo svega, što su rimske pape naučavali ili što će naučavati. Na osobiti način onoga, što se odnosi na moderne slobode, kako ih se naziva, svak mora da se drži presude apostolske stolice i da se podvrgne njenoj odluci.«

C. PRAKTIČNO STANOVIŠTE KATOLIKA —

ALI U PRAKSI ?

1) Najprije što se tiče raznih formi vladanja — Crkva je prema njima ravnodušna.

»Ne osuđuje se u sebi da narod ima najvećeg udjela u vladi to čak — u nekim vremenima i pod nekim zakonima — može da postane, ne samo prednost, već i dužnost za građane... Kazati stoga da Crkva gleda prijekim okom na najmodernije forme političkih sistema — jest kleveta.«

2. A sloboda kulta? I ako Crkva drži da nije dozvoljeno da se razne vjere postave na istoj zakonskoj visini kao prava vjera, ona ne osuđuje radi toga poglavice Država koji, da bi postigli dobro, ili da bi izbjegli zlo, podnose u praksi, da svaki kult zauzme u Državi i svoje mjesto.«

Moramo stoga bez straha, sudjelovati u javnim poslovima.

»Katolici imaju dobrih razloga da sudjeluju u javnom životu: oni to čine i moraju činiti, ne zato da bi potvrdili ono, što ima da se kudi u sadašnjim političkim institucijama, već da iz tih istih institucija, koliko je god moguće, izvuku korist za javno dobro...«

Crkva i moderne slobode. — Lav XIII. je u enciklici o kršćanskom sastavu država samo spomenuo pitanje slobode i modernih sloboda. Na koncu, baš u tome je bio čvor savremenog problema. U enciklici *Libertas* on će ga ispitati u čitavoj njegovoj opsežnosti. Tu se uistinu veliki Papa uhvatio u koštac sa zalutalim vijekom, koji on ljubi i koji on hoće da potpuno prosvijetli. Počinje s prekrasnom hvalom slobodi, hvalom, koju svijet nije mogao a da ne pročita s veseljem:

»Sloboda prekrasno dobro prirode i izuzetni dar inteligentnim i razumnim bićima, daje čovjeku dostojanstvo, koje ga postavlja u ruke vlastitog savjetovanja i po kojemu on postaje gospodar svojih djela.«

Sada joj iznosi pravu narav.

»Ona ima za predmet, kao i volja, jedno dobro koje je slično razumu . . . Kad volja dakle, zaželi neki predmet, koji se odalečuje od naravnog razuma, pada u ogromnu zabludu, koja nije ništa drugo nego kvarenje i zloupotreba — slobode.«

Treba dakle neka zaštita, pomoć, da se održi ovu slobodu na putu razuma.

Ta pomoć, to je naravni zakon napisan u srcu svakog čovjeka, koji mu nalaže da čini dobro, a da bježi od zla.

To je ujedno zakon evanđelja, koji je došao da pridoda svoju svijetlost božanskoj milosti.

Svi ti zakoni pomažu, olakšavaju, množe i spasavaju slobodu. Tako »ništa nije apsurdnijega rečeno ili izmišljeno i ništa što bi se više protivilo zdravom razumu od ovoга: Čovjek, koji je po prirodi slobodan, mora biti oslobođen od svakog zakona . . . Istina je baš protivna, to jest da čovjek mora biti podvrgnut zakonu, jer je slobodan po naravi.«

Primjenite ovo dokazivanje na društvo.

»U jednom ljudskom društvu, sloboda, dostojna toga imena ne sastoji se u tome da činimo sve što nam se sviđa: to bi dovelo Državu do ogromnog nereda . . .«

Sloboda se sastoji u tome da pomagani civilnim zakonima, uzmognemo što bolje da živimo prema propisima vječnog zakona. U tome je pravi smisao slobode. Mnogi su nažalost mislili da sloboda podređena moralnom zakonu nije više sloboda nego ropstvo.

Ta zabluda tlači naše doba i ona je urodila onim, što se nazivlje »modernim slobodama«, na koje će se papa napose osvrnuti.

NAJPRIJE SLOBODA BOGOSLUŽJA

»Ona počiva na načelu, da je dozvoljeno svakome ispovjedati onu vjeru, koja mu se sviđa, ili čak da ne ispovjeda nijednu . . . Kad se gleda sa socijalnog gledišta, ova ista sloboda hoće da Država ne dade nikakav kult Boгу ili da ne dozvoljava nijedno javno bogoslužje.«

Sloboda riječi i tiska, sastoji se u mogućnosti da se svugdje rasprostrani laž i grijeh, pod istim okolnostima kao istina i krepost.

A sloboda naučavanja? »Ni to ne možemo drugačije suditi: Samo istina mora da ude u duše, jer samo u njoj inteligentna bića nalaze svoje dobro, svoj cilj i svoju savršenost...«

Što se tiče slobode savjesti; »Ako se pod tim razumjeva da svak može, po svojoj volji da vjeruje u Boga ili da ne vjeruje, dokazi, koji su gore naznačeni dovoljni su da ga obore.«

Treba dakle da se dađe razumjeti duhovima našeg vremena, ne samo da nema protuslovlja među zakonom koji ograničuje, upravlja i vodi, i slobode, koja hoda u svijetlosti tog zakona, već protivno da ova čuva i spašava onu.

Još jednom Lav XIII. pošto je temeljito prikazao zablude, prelazi na praktično vladanje, kojeg se treba držati u sadašnjosti.

U svom materinskom procjenjivanju, Crkva ima u vidu teške terete ljudske nemoći... Radi ovih razloga, dajući pravo samo onome, što je istina, ona se ipak ne protivi toleranciji, kojom vlast misli da se može služiti u pogledu nekih stvari protivnih istini i pravdi, pred jednim gorim zlom, koje treba izbjeći ili pred većim dobrom, koje treba postići i zadržati.

Ali papa postavlja tri uvjeta: Prvo, zakon ljudi, koji pronose zlo »nikad ne može i ne smije odobravati..., jer je to u sebi protivno općem dobru, koje zakonodavac mora htjeti.«

Drugo, treba priznati »da što je nužnije snošenje zla u nekoj državi, to se stanje te države sve više udaljuje od savršenstva.«

Treće, snošenje zla, koje se mora ravnati prema načelima političke razboritosti, mora da bude strogo ograničeno granicama svoga »raison d'être«, to jest mora da bude u vezi s javnim napretkom.«

Ukratko: Nije nikako dozvoljeno da se traži, da se uskraćuje ili da se pruža bez razbora slobodu misli, tiska, naučavanja, vjere, kao i drugih prava, koja je narav dala čovjeku. Slijedi također da ove razne slobode mogu, iz nekih razloga da budu podnošene, kad ih sređen temperamenat čuva da se ne izrode u razuzdanost i nered. Ondje napokon gdje su po običaju dopuštene ove slobode, državljani se moraju njima služiti da čine dobro i moraju imati prema njima iste osjećaje koje ima Crkva.«

III. EKONOMSKI RED

Liberalizam i naturalizam nisu poremetili samo društvo i obitelj već i svijet rada. I na tom je polju sloboda proglašena suverenom, radnička su udruženja (cehovi) sa svim svojim lijepim običajima, bila zabranjena.

Pravo udruživanja je bilo ukinuto po Chapelier-ovom zakonu (14—17 lipnja 1791), u ime slobode i individualizma.

Posljedica toga bile su ogromne zloupotrebe; radnički je stalež izmoren patnjama, postao rob kapitala, te je pod utjecajem socijalizma prijetio svijetu revolucijom.

»RERUM NOVARUM«

Državnici, sociolozi, ekonomisti su uzalud tražili lijeka tome, kad se (15. svibnja 1891.) pojavi enciklika »Rerum novarum«, izazivajući svugdje divljenje, čak i kod samih nevjernika. Ona je i odviše poznata, a da bismo je mi ovdje na dugo proučavali.

Imat ćemo uostalom, prilike da se taknemo njenih najglavnijih točaka osobito, kad budemo govorili o enciklici »Quadragesimo anno«. Bit će nam dovoljno stoga, da je u kratko prikazemo, da vidite ogromnu ulogu, koju je i ovdje igrao Lav XIII. Pomoći će nam uostalom, neke jake stranice enciklike *Quadragesimo anno*, gdje nam Pije XI. iznosi temeljne misli Leonova pisma i njegove rezultate.

Pošto je odvažno objavio dvostruko socijalno zlo: bijedu radnika, zgrbljenih pod gotovo ropskim jarmom, i mržnju među staležima, koje dijeli ponor; pošto je odbacio socijalizam kao lijek gori od bolesti, Lav XIII. pokazuje pravi lijek, onaj, koji će ponovno stvoriti uništene cehovske organizme, koji će dati željezne kopče društvu i koji će pobuditi u njemu kršćanski duh.

Pri rješavanju toga radničkoga pitanja moraju da sudjeluju tri velike sile: Crkva, jer je radničko pitanje — pitanje moralno; država, jer je pitanje javno i zakonodavno; radnička staleška udruženja, jer je to pitanje staleške organizacije.

Tu treba da se vrši ogroman rad oko obnove, koji će ići u protivnom smjeru od djela uništavanja počinjenih god. 1791. Ako se te tri velike sile dadu na posao, budućnost će biti bolja.

PLODOVI ENCIKLIKE

Prošlo je četrdeset godina od enciklike R. N. i papa Pijo XI. pokaza nam njezine plodove.

1. »Crkva je ustrajnom strpljivošću izvršila svoj poziv naučavanja, odgoja i posvećenja.

Tako se ustanovila u znaku i u svijetlu enciklike Lava XIII. kršćanska socijalna znanost, koja raste i koja se obogaćuje od dana u dan zahvaljujući neprekidnom radu ljudi, koje smo mi nazvali pomagačima Crkve.«

Praktične primjene su popratile rasprostranjenost socijalne katoličke nauke.

»Aktivna dobra volja se zauzela, da se podigne ovaj stalež ljudi, — koji, makar je brojčano ogromno povećan uslijed napretka industrije, — ipak nije dobio u društvenom organizmu dostojno mjesto i nalazi se zapostavljen i gotovo prezren.«

2. Države su srčano prešle granice s kojima je liberalizam zadržavao njihovo posredovanje i počele su da provode široku socijalnu politiku. Obilati su socijalni zakoni došli u pomoć slabima i potlačenima.

»Od ovog ustrajnog rada, rodilo se novo pravo, pravo za kojeg prošli vijek nije znao, koje jamči radnicima poštovanje posvećenih prava, koja im poradi njihovog ljudskog i kršćanskog dostojanstva pripadaju. Predmeti ovih zaštitnih zakona su: radnici, njihovo zdravlje, njihove snage, njihove obitelji, njihov stan, radionica, plaće, osiguranje proti opasnostima u radu. Jednom riječju sve što se tiče položaja radnika, žena i djece na osobiti način.«

3. Radničke organizacije su se također osnivale i umnožavale.

»Mnogobrojni svećenici i laici posvetili su se svugdje osnivanju takvih organizacija... Tako su ova udruženja temeljito izgradila katoličke radnike, koji su znali da skladno povežu marljivo vršenje svog zvanja, sa čvrstim vjerskim načelima; koji su bili u stanju da uspješno brane svoja prava i svoje vremenske interese sa odlučnošću, koja nije odbacivala poštovanje pravde, ni iskrenu želju da surađuje s drugim staležima na kršćanskoj obnovi društva.«

Tako se enciklika Lava XIII. pokazala s vremenom kao velika povelja, koja treba da bude temelj čitave kršćanske aktivnosti, na socijalnom području.«

Nećemo da nadodamo ništa ovim pohvalnim riječima, koje je rekao veliki Papa Pijo XI. o enciklici »*Rerum Novarum*«. Nitko nije sa više razumijevanja i moći mogao da hvali njegovog neuporedivog predšasnika.

God. 1901. na 18. siječnja Lav je XIII. izdao zbog prepiraka o kršćanskoj demokraciji, encikliku »*Graves de communis*«. On preporučuje da se od kršćanske demokracije odstrani svako političko značenje i da se sve sile posvete interesima zapostavljenih klasa, ali tako da se pri tome ne zapuste ostale klase, o kojima također ovisi dobrobit i napredak Države.

B. PRIMJENA SOCIJALNIH NAUKA

POD PIJEM X-im (1903—1914)

»Djelovanje! — To je ono što zahtjeva sadašnjica; ali djelovanje, koje se odnosi bez rezerve na sveukupno izvršenje božanskih zakona i propisa Crkve, na otvoreno i srčano ispovijedanje vjere, na izvršivanje ljubavi u svim njenim oblicima bez ikakve misli na sebe ni na svoje zemaljske koristi.«

Ovim je riječima Pije X. završio svoju prvu encikliku od 4. listopada 1903. Pokazat ćemo u kratko da je sa socijalnog gledišta on nastavio djelo Lava XIII.

20. listopada 1903. Arthur Verhaegen, predsjednik »Belgijske demokratske lige« podastro je papi izraze dubokog štovanja 120.000 kršćanskih radnika udruženih u toj Ligi. Na to primi slijedeći odgovor:

»Sveti se Otac zauzimalje velikim interesom za radnički stalež i može samo da se veseli djelima belgijskih katolika, koje oni neprekidno ostvaruju za moralno i materijalno pridizanje radnika.«

18. prosinca 1903. izađe »*Motu Proprio*«, koji se odnosi na pučku kršćansku akciju. On je skupio u 19 članaka praktična pravila, koja su morala da vode ovu akciju i da je učine plodnijom i sigurnijom.

16. ožujka 1904. grof je Medolago Albani poslao papi, u ime talijanske katoličke organizacije »*Dei kongressi*« adresu, koja je bila čitavi program:

»Pomoću Božjom i služeći se uvijek naukom Svete Stolice vjerujemo da ćemo dostići uzvišeni cilj, za kojim idemo. I kad budu radnici — pomognuti u svojim nastojanjima za postignuće jednog stvarnog vlastitog i samostalnog zastupništva svojeg staleža, — udruženi u staleškim organizacijama u stanju da zajamče sebi samima svoje materijalne i moralne interese, i da po tome, saraduju s drugim staležima za opće društveno dobro, te kad uporedo s ovima budu postojale odgovarajuće poslodavačke organizacije, i kad napokon budu imale ove odvojene organizacije dviju klasa kao rezultatnu i potrebni dopunak mješovite komisije, sastavljene od slobodno izabranih zastupnika jednih i drugih, koje će poštivajući zakone i međusobne dužnosti, uređivati međusobne odnose po pravlima pravde, upotpunjene ljubavlju, istom tada moći ćemo da dovedemo dva faktora produkcije: kapital i rad, ne više kao protivnike, već suradnike za opći cilj materijalne i moralne dobrobiti svih zanimanja, do nogu Vaše Svetosti, da kliču rimskom papi po Kristu obnovitelju ljudskog roda i socijalnog mira.«

NACELA KATOLIČKE AKCIJE

Na ove krasne riječi, Pije X. odgovori dragocjenim pismom, u kojem ih hrabri.

Ali je poglavito u encikličnom pismu o katoličkoj akciji upravljenom biskupima Italije Pijo X. razvio svoje upute za socijalno djelovanje. Najprije ne će da se govori da se »Crkva utvrđuje na vjerskom zemljištu; nego radije da vjersko područje obuhvata, ne samo ono što pripada božanskoj misiji Crkve, već i ono što spontano proizlazi od ove božanske misije, dakle kršćansku civilizaciju u cjelosti svih njenih elemenata i u svakom od njih napose.«

Evo programa, što ga on označuje ovoj indirektnoj katoličkoj akciji:

»Da se uzme k srcu kao nešto najglavnije interese naroda, a na osobit način one

radničkog i ratarskog staleža ne samo ulijevajući im u srce vjerska načela..., već sušeći im suze, olakšavajući brige, poboljšavajući im ekonomsko stanje... zauzeti se potom da javni zakoni budu pravedni.«

Ostavljajući po strani razne prigovore možemo konstatirati da je kršćanska sociologija našla u Lavu XIII. svog genialnog obnovitelja, a u Piju X. našla sljedbenika i realizatora.

TRADICIJA I NAPREDAK

Kad je morao da osudi »Sillon« (25. kolovoza 1910.) zabilježio je, da je s političkog gledišta: »Crkva uvijek ostavila narodima brigu, da sebi dadu vladu, kakvu oni misle da je najbolja za njihove interese. Ono što hoćemo još jednom da potvrdimo poslije našeg predšasnika jest, da je opasno i pogrešno da se katolicizam potpuno predade jednoj formi vladavine.«

Pijo je X. isto tako odlučan i na socijalnom području.

»Crkva, koja nije nikad izdala sreću naroda kompromitujućim savezima, nema čega da se oslobodi u prošlosti; dosta je da preuzme pomoću pravih radnika obnove organizme, koje je revolucija uništila, i da ih preinači u istom kršćanskom duhu, u kojem su bile osnovane, da odgovaraju novoj sredini materijalnog napretka suvremenog društva. Jer pravi prijatelji naroda nisu ni revolucionarci, ni oni, koji uvode novotarije već tradicionalisti.«

Enciklika »Singulari Quadam« od 24. rujna 1912., upućena njemačkim biskupima, ne kudi stručne udruge već interkonfesijonalizam u stručnim organizacijama, ali ga ipak podnosi u nekim okolnostima i pod nekim uvjetima. Ovaj je odlomak pisma preveć važan a da ga ne bismo ovdje naveli: »Socijalno pitanje i prepirke, koje se odnose na način i trajanje rada, na plaće, na štrajk, nisu čisto ekonomske prirode i ne mogu biti raspravljane van crkvene vlasti, jer ovo je pitanje u prvom redu moralno i vjersko i mora se stoga urediti po zakonima i uz sudjelovanje Crkve (»Rerum Novarum«).

Što se tiče radničkih organizacija, i ako je njihov cilj da pribave svojim članovima vremenska dobra, one same zaslužuju potpuno odobravanje i mora ih se držati kao najrealnije i najkorisnije za njihove članove, ako se oslanjaju u prvom redu na osnove katoličke vjere i slijede otvoreno upute Crkve.«

Čitav svijet zna da su pitanja modernizma i rastave Crkve i države u Francuskoj zauzela u najvećoj mjeri vladavinu Pija X. On je odgovorio ovim napadajima sa isto toliko znanja koliko i snage. Enciklike »Pascendi« (8. rujna 1907.), »Vehementer« (11. veljače 1906.) i »Gravissimo officii« (10. kolovoza 1906) ostat će kao naučni spisi prvog reda.

»Vladanje Benedikta XV. piše G. M. Vaussard, pokazat će se isto tako važno za kršćansko pomirenje naroda kao što se vladanje Lava XIII. pokazalo za kršćansko izmirenje staleža.«

Međunarodno pitanje je dakle ono kojim se on najviše bavio za vrijeme svjetskog rata i poslije njega usred najgorih patnja a često najbolnijeg nerazumijevanja.

NJEGOV SOCIJALNI RAD

Znade se, da su njegove socijalne ideje bile iste kao Lava XIII. jer je on bio 1887-1901 na državnom otpravništvu kao intimni sekretar kardinala Rampolle. Sad ćemo vidjeti kako on nije pustio ni jednu zgodu da ih ne iznese i proširi.

Njegova prva enciklika od I. studenog 1914. posvećena najviše ratu i njegovim uzrocima ponavlja osudu zabluda modernista. On je osudio i borbu integralista, koja je bila prouzročila toliku pocjepkanost za zadnjih godina Pija X, i zabranio se izraz »integralnog« katolicizma, koji su neki zlorabili.

KOMENTAR »RERUM NOVARUM«

10. ožujka 1919. Benedikt XV primajući radničko društvo sv. Joakima govorio im je o enciklici »Rerum Novarum,« koju je on nazivao velikom poveljom rada i ocrtao joj glavne karakteristike:

1. Enciklika *Rerum Novarum* ima još i sada svoju prvotnu vrijednost.

2. Moralno i socijalno pridizanje radnika bio je cilj, za kojim je Lav XIII. išao.

3. Sklad se socijalnih staleža ne može postići bez pobjede pravde i ljubavi.

4. U ovom znamenitom spisu, ne govori se samo o pravima poslodavaca, ni samo o dužnostima radnika. Poslodavcima se tu kaže: ako imaju prava ne smiju ipak zaboraviti na dužnosti, koje ih vežu; a radnicima je rečeno: ako moraju izvršivati dužnosti, koje odgovaraju njihovom položaju, oni ne smiju da očajavaju kao da su bespravni.

5. Potrebno je da neki sađu u niže sfere, da bi olakšali narodu stvarno rješenje problema, koji mu se postavljaju. To bi se moglo izvesti, čini nam se, poukom a i osobitim predavanjima, gdje bi se proučavali problemi sadašnjice, koji su više ili manje vezani sa socijalnim pitanjem, i tumačilo bi se narodu rješenje u duhu enciklike »R. Novarum.«

6. »Nikada Crkva neće uskratiti pomoć svemu, što bi bilo u vezi s materijalnom dobrobiti i s moralnim podizanjem naroda. Tako je govorio Lav XIII. pri koncu svoje enciklike. Mi također obećajemo da ćemo u tome slijediti svog slavnog predšasnika.«

DUH KRŠĆANSKOG SINDIKALIZMA

Autunska biskupija je organizirala seriju ženskih socijalnih dana. Papa je naredio dne 7. svibnja 1919., da joj se piše slijedeće:

Proučavanje najvažnijih i najaktuelnijih stručnih pitanja, koje je ovo djelo preduzelo znače očuvati, nadamo se, radnike od propagande drugih organizacija često štetnih po njihovu vjeru i po njihov moralni život. To će im olakšati pristup pravim stručnim sindikatima, kojih se kršćanska revnost pokazuje u prosvjeđenoj gorljivosti za pravdu, u stalnoj brizi za pravednost, i u dobronamjernoj naklonosti prema svim drugim socijalnim staležima. Njegova Svetost... želi da se slične inicijative množe u vašoj zemlji na korist radničkih klasa i želi da na čitavom području francuske moćni sindikati oživljeni tako kršćanskim duhom, skupe u širokim sveukupnim organizacijama bratska udruženja radnika i radnica različitih zanimanja.«

CRKVA I RADNIČKI ZAHTJEVI.

Nekoliko mjeseci kasnije kardinal Lucon šalje papi skupno pismo što ga je francuski episkopat uputio katolicima Francuske 2. rujna 1919. Na to prima od sv. Oca vlastoručni list, u kojem se među ostalim veli: »... Tko ne vidi da se od sada unaprijed pojavljuju svugdje sve jače struje, koje orijentiraju prema demokraciji? ... Tako zvaní proleterski stalež, zauzevši u ratu pretežno mjesto, hoće da u svakoj zemlji od toga izvuče što veće koristi... *Stoga svećeništvo i katolici kao što dobro biskupi kažu, mjesto da se suprostave zahtjevima proletarijata, mora da ih pomažu, osim u slučaju da prelaze granice pravde i poštenja, koje su od Lava XIII. jasno označene u besmrtnoj enciklici »Rerum Novarum«.*

SVEĆENSTVO I SOCIJALNE NAUKE

Na početku 1920, pojave se u gradu Bergamu ekonomsko-socijalne borbe. Benedikt XV. piše Mgr-u Marelli-u pismo (11. ožujka 1920), u kojem on kudi nered i nasilja koje su pratile i slijedile te borbe. Zatim obraćajući se svećenicima, navodi socijalno-ekonomsku nauku i djelovanje kao dužnost svećeniku:

»Neka nijedan svećenik ne misli da slična stvar ne pripada svećeničkom staležu, pod izlikom da je to ekonomska stvar. — Dovoljno je da je na ovom području spas duša u opasnosti. Osim

toga mi hoćemo da svećenici drže svojom dužnošću da se posvete, što je moguće više, socijalnoj znanosti i socijalnom pokretu — bilo to učenjem, nadgledanjem ili djelovanjem.»

ZAKLJUČAK.

Vidimo, kako je ogromnu djelatnost razvio Benedikt XV na socijalnom polju za vrijeme 7 godina i 4 mjeseca svoga pontifikata (od kojih 4 godine rata).

Francuska ne će nikada zaboraviti da se za njegove vlade ispravila žalosna prošlost, i da je pretsjednik republike M. Millerand, primajući Mgr Ceretti-a, apostolskog nuncija i uspostavio odnose »među opće poštovanom moralnom moći — svetom Stolicom — i narodom koji je uvijek sve žrtvovao za najveći ideal pravde među ljudima i mira među narodima.«

Mgr. Pavao Six — Prev. Don J. Felicinović